United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

EDUCATION FOR ALL 2000-2015

Achievements and Remaining Challenges in Nepal

A Brief Summary

Published by the UNESCO Office in Kathmandu
Sanepa-2, Lalitpur, PO Box: 14391
Email: kathmandu@unesco.org
Tel : +977-1-555 4396
Fax : +977-1-555 4396
www.unesco.org/kathmandu
www.facebook.com/unescokathmandu

ISBN 978-9937-8932-5-1
ISBN 978-9937-8932-5-1

© UNESCO 2015
All rights reserved

Cover Photo: Avash Karmacharya
Layout & Design by: Print Communication Pvt Ltd.
Printed by: Quality Printers Pvt Ltd.

In 2000, representatives of governments from 164 countries, international organizations, donor agencies and non-governmental actors adopted at the World Education Forum on Education for All (EFA) the Dakar Framework for Action, comprising 6 goals to be achieved by 2015. This summary presents the accomplishments, as well as the remaining challenges of Nepal to reach the national targets, set to achieve the vision of providing Education for All.

Taking stock of the progress towards EFA

GOAL 1 | EARLY CHILDHOOD CARE AND EDUCATION (ECCE)

In 2014/15, 77.7 % of 4 year olds were enrolled in ECCE. Considering the fact that this is seven times more than in 2000, the target defined by Nepal of 80% enrolment is likely to be reached. However, the targeted Pupil Teacher Ratio (PTR) of 1:20 to 1:25, to ensure high quality ECCE, will most likely be missed.

GOAL 2 | UNIVERSAL PRIMARY EDUCATION

The access to primary schools in Nepal has increased significantly, as the number of schools expanded and children benefit from shorter traveling times which reflects in significantly improved intake and enrolment rates. The internal efficiency of primary education however is unsatisfactory.

GOAL 3 | YOUTH AND ADULT SKILLS

Flexible, open and alternative educational programmes have been introduced. Even though many of them link education with vocational skills training and livelihood programmes, Nepal is still not able to respond comprehensively to issues arising in a changing global context.

GOAL 4 | ADULT LITERACY

The adult literacy rate (15 years+) in the year of 2012/13 of 62.2% is far from meeting the national target of 75%, with a very low Gender Parity Index (GPI) of 0.76. People from remote areas, females, ethnic minorities, Dalits and the poorest still suffer the biggest disadvantages.

GOAL 5 | GENDER EQUALITY

Gender disparities in primary and secondary education have been eliminated in school intake and enrolment and a higher survival rate for girls than for boys both in Grade 5 and Grade 8 demonstrate significant improvements. Of concern is however the fact that Nepal still features striking gender discrepancies in its adult literacy rate.

GOAL 6 | QUALITY OF EDUCATION

The percentage of trained teachers has increased on all educational levels and the survival rates to Grade 5 and 8 are close to the targets of 90% and 76% respectively. Nevertheless, the allocated budget for the education sector remains low, there are big disparities in PTR across the country and learning achievements are still unsatisfactory.

GOAL 7 | RIGHTS OF INDIGENOUS PEOPLE AND LINGUISTIC MINORITIES

Added by the Nepalese government, the goal addresses the specific linguistic diversity of the Nepali people. Textbooks and other learning materials have been published in more than 21 languages spoken in Nepal and mother-tongue based formal and non-formal teaching and learning programmes introduced. For the full and beneficial inclusion of indigenous peoples and linguistic minorities, the goal needs further development and consolidation.

GOAL 1

Expanding and improving comprehensive early childhood care and education, especially for the most vulnerable and disadvantaged children.

ECCE is essential for the physical, intellectual, social and emotional development of young children. As such it prepares children for primary education and will improve their performance in school. From an economic perspective ECCE produces the highest return on investment in the education and health sector.

KEY STRATEGIES OF GoN

- Three types of ECCE: school-based (pre-primary), community-based offers for 3-5 year old children and programs for children under 3 years, with emphasis on local ownership
- Integration of health, nutrition, sanitation and educational activities in curriculum
- Parental education programme

NATIONAL TARGETS

- 80% of Gross Enrolment Rate (GER) for ECCE for children aged 3-5
- Adequate Early Childhood Develoment (ECD) centres and Pre-Primary Classes (PPCs), with a PTR of 1:20 to 1:25

FACTS

4 year's population enrolment rates in ECD/ PPCs and new entrants in Grade 1 with ECD/PPC experiences by eco-belts %, 2014/15

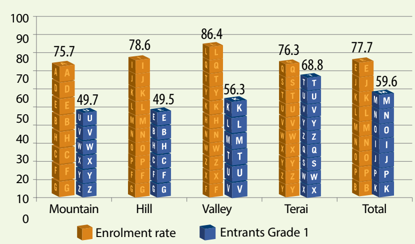

Source: Flash Report 2071 (DOE, 2014)

PTR in ECD/PPC, 2012/13

	PTR
Total	1:31
Eastern	1:28
Central	1:34
Western	1:32
Mid-Western	1:31
Far-Western	1:25

Source: EFA National Review Report (UNESCO, 2015)

Trained ECD/PPC facilitators by ecobelts, 2014/15

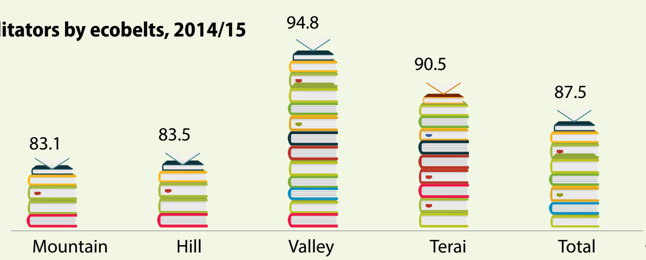

Source: Flash Report 2071 (DOE, 2014)

REMAINING CHALLENGES

- Providing ECCE to children living in rural areas, poverty or children of poorly educated parents
- Lack of infrastructure for community-based ECD centres as well as school-based ECD and PPCs
- Ensuring the quality of ECCE through an appropriate PTR, higher qualification and remuneration of ECD facilitators

GOAL 2

Ensuring that by 2015 all children, particularly girls, children in difficult circumstances and those belonging to ethnic minorities, have access to and complete, free and compulsory primary education of good quality.

Only when the access to primary education is universal and free of charge, chances rise to integrate even the most marginalised children, disregarding their sex, socio-economic status, ethnicity, caste, mother tongue, place of birth or health status.

Photo by Saroj Bade

KEY STRATEGIES OF GoN

- Increasing relevance of curriculum by including useful life skills as well as community-specific cultural and linguistic values
- Awareness raising campaign about the importance of education, dispersed in local languages
- Introduction of legal obligations for families to send children of 5-12 years to school
- Compensation of loss of income for child labourers when going to school, combined with broader poverty alleviation programs

NATIONAL TARGETS

- 98% Net Intake Rate (NIR) and 102% Gross Intake Rate (GIR) at Grade 1
- 100% Net Enrolment Rate (NER) and 105% GER in Grades 1-5
- 90% survival rate to Grade 5
- 80% internal efficiency and 80% average learning marks in core subjects at Grade 5

FACTS

NER at primary level, 2014/15

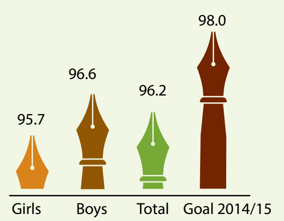

Survival rate to Grade 5 , 2014/15

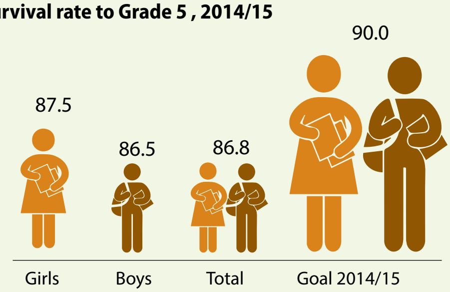

Learning achievements Grade 5, %, 2014/15

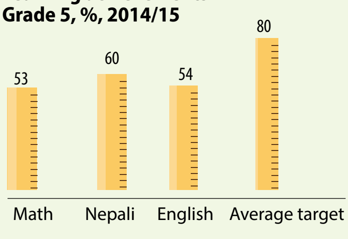

% of total enrolment of Dalits and Janajatis on primary level, 2014/15

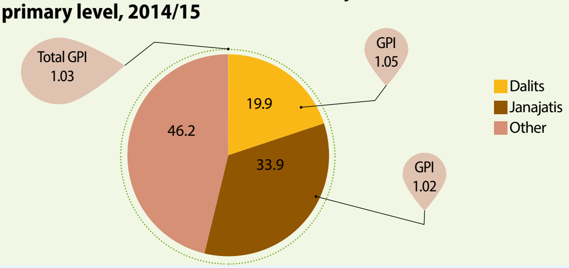

Source: Flash Report 2071 (DOE, 2014)

REMAINING CHALLENGES

- The poorest children are still most deprived of primary education
- Regional disparities in the number of schools and teaching positions lead to disadvantages of students in the Terai region
- The internal efficiency of the education system is insufficient as reflected by the fact that not all children complete primary education; or do not acquire appropriate knowledge, skills and values.
- Insufficient learning achievement in Grade 5

GOAL 3

Ensuring that the learning needs of all young people and adults are met through equitable access to appropriate learning and life skills programmes.

Lifelong learning opportunities are essential for all. For youth and adults who have had no or only limited access to education it is important to provide fit-to-need, formal and non-formal educational as well as life skills programs. The goal aims at providing people with second chances and the abilities to achieve positive changes in their lives by being creative, analytical and productive.

KEY STRATEGIES OF GoN

- Curriculum reform and extensive teachers' training, focusing on life contexts of students and on integration of life skills
- Meeting diverse needs of children, youths, adults and elders through broad range of decentralized, non-formal as well as open and distance educational offers
- Integration of literacy courses into income generating and social mobilization activities for specific target groups
- Job-oriented technical and vocational education, and a focus on local entrepreneurial activities

FACTS

Literacy rates, 1995/96-2011/12

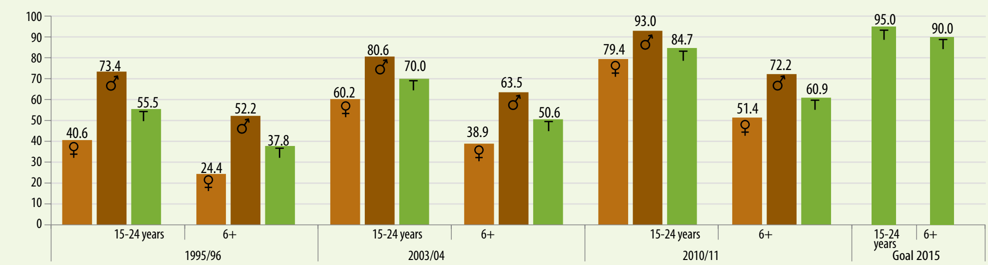

Source: EFA National Review Report (UNESCO, 2015)

Out-of-school children rate, household survey data

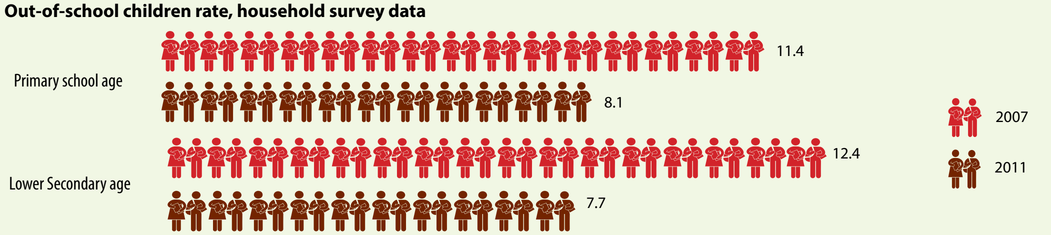

Source: UNESCO Institute for Statistics

By 2015, 2151 Community Learning Centres (CLCs) had been established in Nepal, 408 of those were destroyed or damaged during the earthquake. *Source: PDNA (GoN, 2015)*

REMAINING CHALLENGES

- Significant part of population never enrolled in school
- High proportion of the population dropped out from school without meaningful learning achievements
- Large number of unemployed/underemployed youth

GOAL 4

Achieving a 50% improvement in levels of adult literacy by 2015, especially for women, and equitable access to basic and continuing education for all adults.

Literacy is a key skill for a person, regardless of age, sex, socio-economic status, ethnicity or caste. However, illiteracy and poverty are mutually reinforcing. For socially and economically disadvantaged individuals, the ability to read and write constitutes an essential tool to lift themselves and their dependents out of poverty.

Photo by Bhuwan Poudel

KEY STRATEGIES OF GoN

- Latest literacy campaign for the eradication of illiteracy: Literate Nepal Mission (LINEM) 2012-2015 under NFEC
- Expanding access to formal education in order to make the up-coming generations literate
- Provision of a variety of non-formal or alternative education programmes, focusing on specific target groups such as female adults or out-of-school youths
- Adaptation of literacy education to local contexts and specific needs, such as its integration into local income generating programmes

NATIONAL TARGETS

- Adult literacy rate of 75% by 2015

FACTS

Adult literacy rate, 1995-2010/11

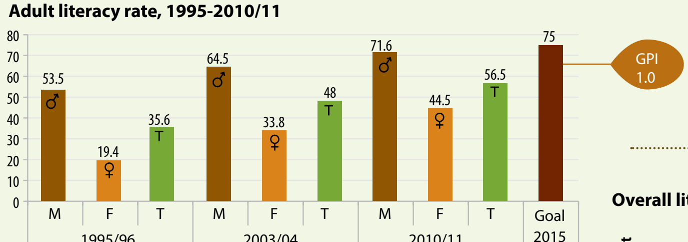

Source: EFA National Review Report (UNESCO, 2015)

Overall literacy rate by ecological belt, 2011

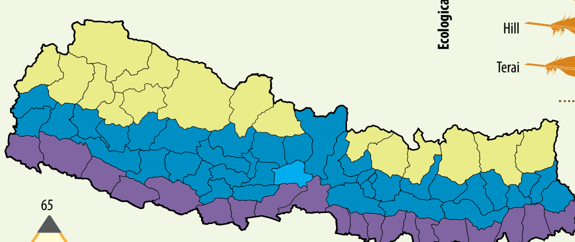

Overall literacy rate by development region, 2011

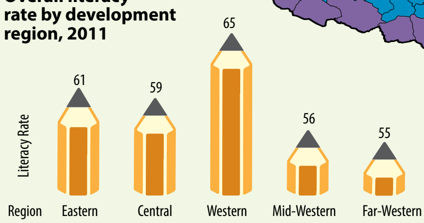

Overall literacy status in urban/rural areas, %, 2001/2011

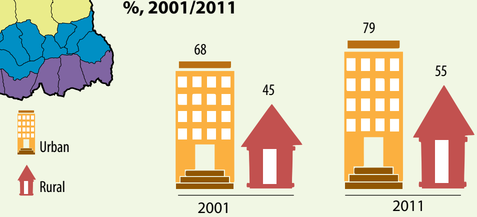

Source: National Population and Housing Census (CBS, 2011)

REMAINING CHALLENGES

- Goal 4 is far from being met, with persisting significant gender disparities
- The population living in poverty, in rural or secluded areas still face the biggest hurdles to achieve literacy, a fact emphasizing the importance of focusing on the already marginalized groups in society

GOAL 5

Eliminating gender disparities in primary and secondary education by 2005, and achieving gender equality in education by 2015, with a focus on ensuring girls' full and equal access to and achievement in, basic education of good quality.

Gender equality is not only an end in itself, but also an indispensable tool for achieving many other goals. Equal access to and participation in education forms a milestone towards a more sustainable development process.

KEY STRATEGIES OF GoN

- Provision of scholarship or other incentives to girls to join and remain in school
- Creating a gender-responsive school environment
- Promotion of women's participation in educational professions
- Gender sensitization programs for teaching staff, community, parents and students
- Creation of gender-sensitive curriculum, textbooks and teacher training materials

NATIONAL TARGETS

- GPI of 1.0, based on NER at primary, basic and secondary level
- Share of female teachers
  - at primary level 39% (revised downward from 45%, based on slow progress made)
  - at basic level 36% (revised downward from 41%)
  - at secondary level 20% (revised downward from 16%)

FACTS

NER of girls and boys by levels of school, 2014/15

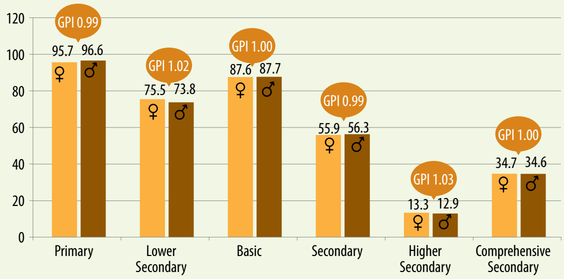

Internal efficiency by gender, 2014/15

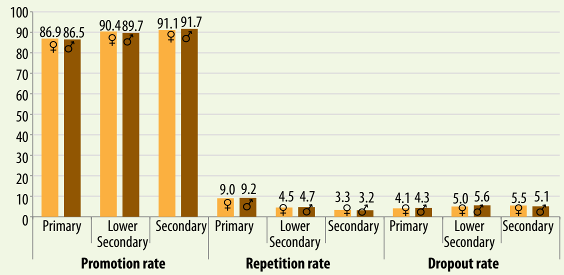

Enrolment in Higher Education:

1980:	**19% Female**	**81% Male (GPI: 0.23)**
2011:	**45.2% Female**	**54.8% Male (GPI: 0.82)**

Source: EMIS Report on Higher Education (UGC, 2011/12)

Female and male teachers by levels of school, %, 2014/15

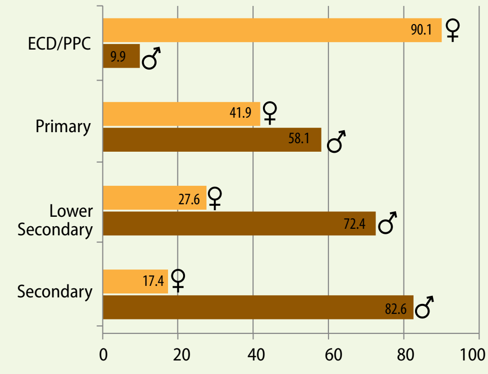

Source: Flash Report 2071 (DOE, 2014)

REMAINING CHALLENGES

- Significant prevailing gender disparities in higher education, adult literacy as well as within teachers' education and training
- Percentage of girls enrolled in community (public) schools higher than in institutional (private) schools, a fact indicating that parents still invest more in the education of boys than of girls
- A higher gender disparity is pronounced among poor sections of the population with regard to enrolment and attendance rates

GOAL 6

Improving all aspects of the quality of education and ensuring excellence of all so that recognised and measurable learning outcomes are achieved by all, especially in literacy, numeracy and essential life skills.

Quality of education is of fundamental importance, specifically when more and more children from diverse socio-economic and ethnic backgrounds enter education. The sector must be able to provide necessary resources and means to attend to the needs of all students in order for them to obtain satisfactory learning achievements.

KEY STRATEGIES OF GoN

- Improvement of overall school infrastructure and environment
- Improved, life-relevant and practical curriculum
- A more encouraging assessment system, based on a liberal promotion policy for early grades
- Introduction of teacher certification and provision of pre- and in-service training

NATIONAL TARGETS

- Increase of allocated budget to 2,5% of GNP for primary education
- Training of all teachers
- Provision of primary education in children's mother tongue
- Repetition rate of Grade 1: 10%; of Grade 5: 8%, survival rate to Grade 5: 90%, PTR of 1:30

FACTS

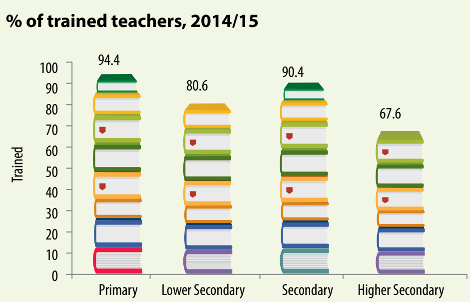

Survival rate to Grade 5 in 2014/15: 86.8%
Repetition rate in 2014/15: Grade 1: 15.2%
Grade 5: 5.3%

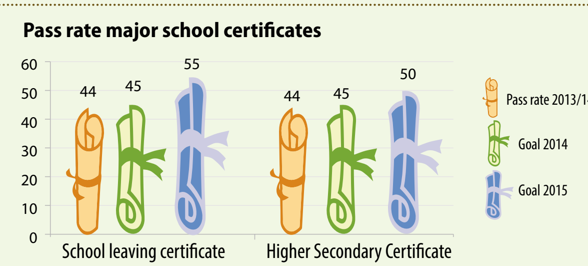

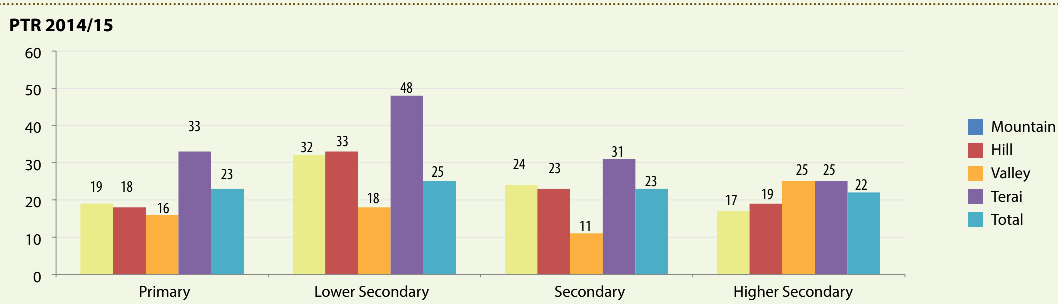

Source: Flash Report 2071 (DOE, 2014)

REMAINING CHALLENGES

- Insufficient learning achievements, partly responsible for high repetition and dropout rates as well as low transition rates to the next education level
- Budget allocation improved but has stalled lately and did not reach target yet
- Teachers incorporate knowledge, acquired through education and training, only insufficiently into teaching methods and style

GOAL 7

Ensuring the rights of indigenous people and linguistic minorities to quality basic and primary education through their mother tongue.

Goal 7 has been added by Nepal, a country where at least 123 languages are spoken, in order to attend to the needs of its multilingual, multicultural and multi-ethnic society. The aim is to achieve higher learning achievements, stemming from a better understanding and a more natural engagement in learning activities by the students. Furthermore, education programs shall become more attractive to out-of-school children from indigenous and minority language groups by making them feel more comfortable and capable to cope with the expectations at school.

KEY STRATEGIES OF GoN

- Emphasis and elaboration of the rights-based approach to education
- Expansion and diversification of learning opportunities and materials through the usage of ICT and the design of additional flexible schooling programs
- Partnering with non-governmental actors on local, national and international level to expand the available resources, capacities and expertise that will benefit indigenous peoples and linguistic minorities in the educational sector

PROGRESS

- Studies conducted on benefits and challenges of a multilingual education (MLE)
- Development of textbooks, reading materials and literacy learning materials for students as well as training materials and in-service training for teachers in different languages
- Introduction of mother-tongue based formal and non-formal primary education as well as literacy programs, supported and implemented by both governmental and non-governmental actors

REMAINING CHALLENGES

- Most of Nepal's languages rely on oral rather than literate traditions, which represents a challenge for the development of meaningful learning materials
- Even though having moved away from policy paradigm "One nation, one culture, one language" there is still room to deepen the collaboration between the Government and the representatives of Nepal's ethnic and linguistic minorities
- Achievements listed above are only in the early stage; for a full and beneficial inclusion of indigenous peoples and linguistic minorities into the education system of Nepal, the programmes need further consolidation and development.

EDUCATION 2030 – AN OUTLOOK

Globally, 57 million children and 69 million adolescents still do not have access to basic education. Some 774 million adults -two-thirds of which are female- remain illiterate, and barriers persist to limit access and learning outcomes of society's most vulnerable groups. Based on the remaining challenges, the roadmap for global education until the year of 2030 has been revised and adjusted. The fourth Sustainable Development Goal (SDG), to "Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all", adopted along with 16 other SDGs at the UN summit on the Post-2015 Development agenda in September 2015, captures this vision for Education 2030.

The goal and its accompanying targets have been informed by the 2014 Muscat Agreement, and their importance re-emphasized in the 2015 Incheon Declaration. The global education community stresses in these two core documents the importance of understanding education as a human right. The rights-based perspective highlights the aspects of equity and inclusion and emphasises thereby the inclusion of the most marginalised and vulnerable groups within society as a key concern. It is strongly advised to include education as a fundamental, integral part of the broader international development framework, to unlock human capacities for fighting poverty, fostering peace, gender equality, decent work opportunities and justice; in short to achieve sustainable development.

Nepal has made significant progress towards providing access to education for big parts of society and to fight gender inequality within the sector. It is now, in the wake of Education 2030, of specific importance for Nepal to target the most disadvantaged groups, such as women, Dalit, ethnic and linguistic minority groups and people living in remote areas or with disabilities. These groups and individuals are in greatest need to acquire meaningful skill-sets for a self-determined, dignified life.

The violent earthquakes that struck Nepal in April and May 2015, destroyed livelihoods, infrastructure as well as school buildings. Many students still suffer from disaster-related psychological distress and economic hardship, impacting their attendance and performance in school negatively. It remains to be seen how Nepal will be able to cope with the long-term effects of the disaster and the other prevailing challenges.

Photo by Prem Bahadur Bohara

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOAL 4 - TARGETS

By 2030, ensure that all girls and boys complete free, equitable and quality primary and secondary education leading to relevant and effective learning outcomes

By 2030, ensure that all girls and boys have access to quality early childhood development, care and pre-primary education so that they are ready for primary education

By 2030, ensure equal access for all women and men to affordable and quality technical, vocational and tertiary education, including university

By 2030, substantially increase the number of youth and adults who have relevant skills, including technical and vocational skills, for employment, decent jobs and entrepreneurship

By 2030, eliminate gender disparities in education and ensure equal access to all levels of education and vocational training for the vulnerable, including persons with disabilities, indigenous peoples and children in vulnerable situations

By 2030, ensure that all youth and a substantial proportion of adults, both men and women, achieve literacy and numeracy

By 2030, ensure that all learners acquire the knowledge and skills needed to promote sustainable development, including, among others, through education for sustainable development and sustainable lifestyles, human rights, gender equality, promotion of a culture of peace and non-violence, global citizenship and appreciation of cultural diversity and of culture's contribution to sustainable development

Build and upgrade education facilities that are child, disability and gender sensitive and provide safe, nonviolent, inclusive and effective learning environments for all

By 2020, substantially expand globally the number of scholarships available to developing countries, in particular least developed countries, small island developing States and African countries, for enrolment in higher education, including vocational training and information and communications technology, technical, engineering and scientific programmes, in developed countries and other developing countries

By 2030, substantially increase the supply of qualified teachers, including through international cooperation for teacher training in developing countries, especially least developed countries and small island developing states

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

सबैका लागि शिक्षा २०००–२०१५

नेपालमा हालसम्मका उपलब्धि र बाँकी चुनौतीहरू

सार सङ्क्षेप

Published by the UNESCO Office in Kathmandu
Sanepa-2, Lalitpur, PO Box: 14391
Email: kathmandu@unesco.org
Tel : +977-1-555 4396
Fax : +977-1-555 4396
www.unesco.org/kathmandu
www.facebook.com/unescokathmandu

ISBN 978-9937-8932-5-1

© युनेस्को, २०१४
सर्वाधिकार सुरक्षित

अवरण : आभास कर्माचार्य
ग्राफिक डिजाइन र रूप विन्यासः प्रिन्ट कम्युनिकेशन
नेपाली मुद्रण : क्वालिटी प्रिन्टर्स, काठमाडौं, नेपाल

सन् २००० मा १६४ राष्ट्रका सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय संस्था, दातृ निकाय र गैर सरकारी संस्था/कर्ताहरूले सबैका लागि शिक्षासम्बन्धी विश्व शिक्षा सम्मेलनमा सन् २०१५ सम्मका लागि ६ ओटा लक्ष्यसहितको डकार कार्यढाँचा अवलम्बन गरे । यो छोटो सारांशमा राष्ट्रिय स्तरमा तय गरिएका सबैका लागि शिक्षाका निर्दिष्ट लक्ष्यहरू हासिल गर्ने दिशामा नेपालले गरेका उपलब्धि र अबका चुनौतीहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

सबैका लागि शिक्षामा भएको प्रगतिको लेखाजोखा

लक्ष्य १ – प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षा

सन् २०१४/१५ मा ४ वर्ष उमेरका ७७.७% बाल बालिका प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षामा भर्ना भए । यो तथ्याङ्क सन् २००० को भन्दा सात गुणाले बढी छ । यसरी हेर्दा नेपालले निर्दिष्ट गरेको ८०% भर्नाको लक्ष्य हासिल हुने देखिन्छ । यद्यपि, गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात १:२०-१:२५ को लक्ष्य भने पूरा हुने देखिँदैन ।

लक्ष्य २ – सर्वव्यापी प्राथमिक शिक्षा

नेपालमा विद्यालयको सङ्ख्या बढेकाले र घरदेखि विद्यालयसम्मको दूरी घटेकाले प्राथमिक शिक्षाको पहुँचमा उल्लेख्य वृद्धि भएको छ । यो कुरा आगमनमा र भर्ना दरमा भएको उल्लेख्य सुधारबाट स्पष्ट हुन आउँछ । यद्यपि, प्राथमिक शिक्षाको आन्तरिक सक्षमता भने सन्तोषजनक छैन ।

लक्ष्य ३ – युवा र प्रौढ सिप

लचिला, खुला र वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरू ल्याइएको छ । यी मध्ये अधिकांशले शिक्षालाई व्यावसायिक सिप, तालिम तथा जीविकोपार्जनसँग जोडेका छन् । यसो भए तापनि नेपालले परिवर्तित विश्व परिवेशमा उठेका मुद्दाहरूलाई विस्तृत रूपमा सम्बोधन गर्न अझ सकेको छैन ।

लक्ष्य ४– प्रौढ साक्षरता

प्रौढ (१५ वर्ष माथिका) साक्षरता दर ७५% पुर्‍याउने राष्ट्रिय लक्ष्य राखेकामा सन् २०१२/१३ मा ६२.२% मात्र हासिल भयो र लैङ्गिक समता सूचक ०.७६ रहयो । अझ पनि दुर्गम क्षेत्रका बासिन्दा, महिला, जातीय अल्पसङ्ख्यक, दलित र विपन्न वर्गका मानिसहरू सुविधाबाट सबैभन्दा बढी वञ्चित छन् ।

लक्ष्य ५ – लैङ्गिक समानता

विद्यालयको आगमन र भर्नामा प्राथमिक र माध्यमिक शिक्षाबाट लैङ्गिक असमानता हटेको छ । कक्षा ५ र कक्षा ८ मा छात्रको भन्दा छात्राको टिकाउ दर बढी भएबाट पनि यस दिशामा उल्लेख्य सुधार भएको देखिन्छ । तर प्रौढ साक्षरतामा भने नेपालमा ठुलो लैङ्गिक असमानता कायमै छ ।

लक्ष्य ६– गुणस्तरीय शिक्षा

शिक्षाका सबै तहमा तालिम प्राप्त शिक्षकको प्रतिशत बढेको छ तथा कक्षा ५ र ८ सम्मको समग्र विद्यार्थीको टिकाउ दर नेपालले निर्दिष्ट गरेको लक्ष्यको नजिकै छ, जुन क्रमशः ९०% र ७६% रहेको छ। तर, शिक्षाको लागि नेपालमा बजेट निकै नै न्यून रहेको छ। साथै, देशव्यापी रुपमा शिक्षक–विद्यार्थी अनुपातमा पनि ठूलै असमानता देखिन्छ र सिकाइ उपलब्धी पनि सन्तोषजनक छैन।

लक्ष्य ७ – आदिवासी र भाषिक अल्पसङ्ख्यकको अधिकार

नेपाली जनताको विशिष्ट भाषिक विविधतालाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकारले यो लक्ष्य थप गरेको हो । नेपालका २१ भन्दा बढी भाषामा पाठ्य पुस्तक र अन्य सिकाइ सामग्रीहरू प्रकाशित गरिसकिएको छ र मातृभाषामा आधारित औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षण सिकाइ कार्यक्रमहरू सुरु गरिएको छ । आदिवासी र भाषिक अल्पसङ्ख्यकको पूर्ण र प्रभावकारी समावेशिताका लागि यो लक्ष्यमा अझ प्रगति र सुदृढीकरणको खाँचो छ ।

लक्ष्य १

अति जोखिममा रहेका तथा सुविधाबाट वञ्चित बाल बालिकालाई विशेष रूपमा ध्यानमा राखी प्रारम्भिक बाल्यकालको हेरचाह तथा शिक्षामा व्यापक विस्तार तथा सुधार गर्ने ।

प्रारम्भिक बाल हेरचाह तथा शिक्षा बाल बालिकाको शारीरिक, बौद्धिक, सामाजिक र संवेगात्मक विकासका लागि आवश्यक हुन्छ । यसले बाल बालिकालाई प्राथमिक शिक्षाका लागि तयार बनाउँछ र विद्यालयमा उनीहरूको दक्षता प्रदर्शनमा सुधार ल्याउँछ । आर्थिक दृष्टिकोणबाट हेर्दा प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षाले शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरिने लगानीको सबभन्दा धेरै बढी प्रतिफल दिन्छ ।

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- तीन प्रकारका प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षा : ३-५ वर्षका बाल बालिकाका लागि विद्यालयमा आधारित (पूर्व प्राथमिक) र समुदायमा आधारित, र ३ वर्षमुनीका बाल बालिकाका लागि कार्यक्रम, जसमा स्थानीय स्वामित्वमा जोड दिइएको हुन्छ ।
- पाठ्यक्रममा स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाइ, र शिक्षासम्बन्धी क्रियाकलापहरू समावेश
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम

राष्ट्रिय लक्ष्य

- प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षामा ३-५ वर्षका बाल बालिकाको कूल भर्ना दर ८०%
- पर्याप्त बाल विकास केन्द्र र पूर्व प्राथमिक कक्षाहरू साथै विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात १:२०-१:२५

तथ्याङ्कीय झलक

भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा ४ वर्षका बाल बालिकाको प्रारम्भिक बाल विकास/पूर्व प्राथमिक कक्षाको भर्ना दर र प्रारम्भिक बाल विकास/पूर्व प्राथमिक कक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना भएका नयाँ विद्यार्थीहरूको प्रतिसत, २०१४/१५

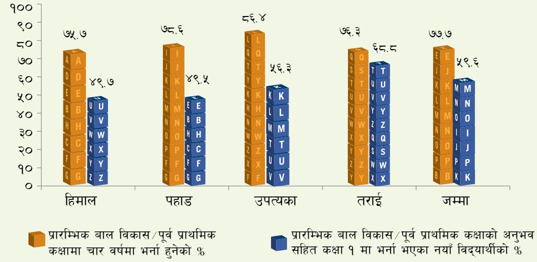

स्रोत : फ्ल्यास रिपोर्ट २०७१ (शिक्षा विभाग, सन् २०१४)

प्रारम्भिक बाल विकास/पूर्व प्राथमिक कक्षामा शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात, २०१२/१३

	विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात
जम्मा	१:३१
पूर्वाञ्चल	१:२८
मध्यमाञ्चल	१:३४
पश्चिमाञ्चल	१:३२
मध्य-पश्चिमाञ्चल	१:३१
सुदूर-पश्चिमाञ्चल	१:२५

स्रोत : सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय समीक्षा प्रतिवेदन (युनेस्को, २०१५)

योग्यताका आधारमा प्रारम्भिक बाल विकास/पूर्व प्राथमिक कक्षाका तालिमप्राप्त सहजकर्ताको %

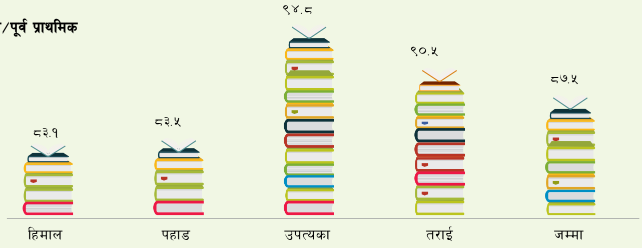

स्रोत : फ्ल्यास रिपोर्ट २०७१ (शिक्षा विभाग, सन् २०१४)

बाँकी चुनौतीहरू

- ग्रामीण क्षेत्रका र गरिबीमा बाँचेका बाल बालिका साथै अशिक्षित अभिभावकका बाल बालिकालाई प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षा प्रदान
- समुदायमा आधारित बाल विकास केन्द्र र विद्यालयमा आधारित बाल विकास कक्षा तथा पूर्व प्राथमिक कक्षाका लागि पूर्वाधारको कमी
- उचित विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात साथै सहजकर्ताको उच्च योग्यता र तलब सुविधामार्फत प्रारम्भिक बाल हेरचाह र शिक्षाको गुणस्तरको सुनिश्चितता

लक्ष्य २

सबै बाल बालिका, विशेष गरी बालिका, कठीन परिस्थितिका बाल बालिका तथा जातीय अल्पसङ्ख्यक बाल बालिकाहरूलाई सन् २०१५ सम्म गुणस्तरीय, नि:शुल्क र अनिवार्य प्राथमिक शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।

सर्वसुलभ र नि:शुल्क प्राथमिक शिक्षामा पहुँचबाट मात्रै जुनसुकै लिङ्ग, सामाजिक-आर्थिक अवस्था, जातीयता र मातृभाषा, जात, बासस्थान अथवा स्वास्थ्य स्थितिका सबभन्दा बढी सीमान्तकृत बाल बालिकालाई समावेश/एकीकृत गर्न सकिन्छ ।

तस्वीर: सरोज बाडे

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- जीवनयोपयोगी सिप र समुदाय विशेषका सांस्कृतिक, भाषिक मूल्य मान्यताहरू समावेश गर्दै पाठ्यक्रमलाई बढी सान्दर्भिक बनाउने
- स्थानीय भाषाको प्रयोग र परम्परागत शैलीमार्फत शिक्षाको महत्त्वका बारेमा चेतनामूलक अभियान
- अनिवार्य प्राथमिक/आधारभूत शिक्षाका निम्ति परिवारले ५-१२ वर्ष उमेरका बाल बालिकालाई विद्यालय पठाउनै पर्ने कानुनी व्यवस्था
- बाल श्रमिकहरू विद्यालय जाँदा आयमा हुने नोक्सानीको क्षतिपूर्ती र यससँगै बृहत् गरिबी निवारण कार्यक्रम

राष्ट्रिय लक्ष्य

- कक्षा १ मा खुद आगमन दर ९८% र कुल आगमन दर १०२%
- कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर १००% र कुल भर्ना दर १०५%
- कक्षा ५ सम्मको टिकाउ दर ९०%
- आन्तरिक सक्षमता ८०% र कक्षा ५ का अनिवार्य विषयको औसत सिकाइ अङ्क ८०%

तथ्याङ्कीय झलक

प्राथमिक तहको खुद भर्ना दर, २०१४/२०१५

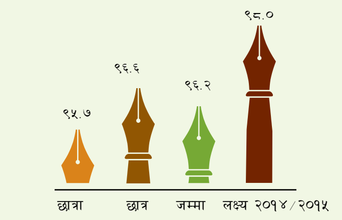

कक्षा ५ सम्मको टिकाउ दर, २०१४/२०१५

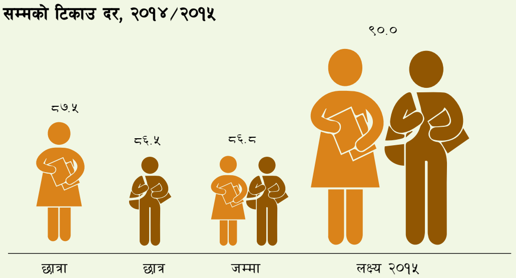

सिकाइ उपलब्धि, कक्षा ५, %, २०१४/२०१५

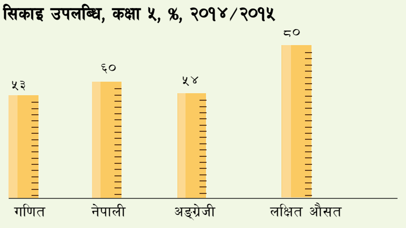

प्राथमिक तहमा दलित र जनजातिको सहभागिता, २०१४/२०१५

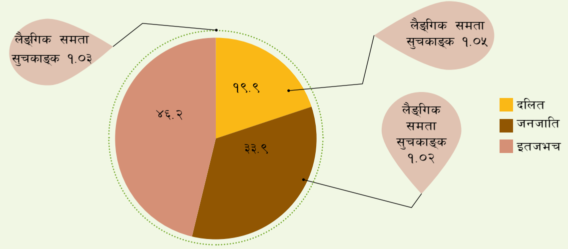

स्रोत : फ्ल्यास रिपोर्ट २०७१ (शिक्षा विभाग, सन् २०१४)

बाँकी चुनौतीहरू

- अझ पनि अति विपन्न वर्गका बाल बालिकाहरू प्राथमिक शिक्षाबाट वञ्चित छन् ।
- विद्यालय सङ्ख्या र शिक्षक दरबन्दीमा भएको क्षेत्रीय असन्तुलनका कारण खास गरी तराई क्षेत्रका विद्यार्थीहरू सुविधाबाट वञ्चित भएका छन् ।
- शिक्षा प्रणालीको आन्तरिक सक्षमता राम्रो छैन । सबै बाल बालिकाले प्राथमिक शिक्षा पुरा गर्न नसकेबाट अथवा उचित ज्ञान, सिप र मूल्य मान्यताहरू आर्जन गर्न नसकेबाट यो कुरा प्रस्ट हुन्छ ।

लक्ष्य ३

उपयुक्त शिक्षा तथा जीवनोपयोगी सिप कार्यक्रममा समुचित पहुँचको माध्यमबाट सबै युवा तथा प्रौढहरूको शिक्षाको आवश्यकता पूर्तिको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने ।

खास गरी शिक्षामा कत्ति पनि वा सीमित पहुँच भएका युवा तथा प्रौढहरूका लागि जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरूको अति आवश्यक हुन्छ । आवश्यकता अनुसारका औपचारिक तथा अनौपचारिक शैक्षिक कार्यक्रमका साथै जीवनोपयोगी सिपसम्बन्धी कार्यक्रमको अत्यन्तै खाँचो हुन्छ । यो लक्ष्यले सिर्जनात्मक, विश्लेषणात्मक र उत्पादनमूलक काम गरी जीवनमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने खालका क्षमता र दोस्रो मौका प्रदान गर्ने उद्देश्य राख्दछ ।

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- लचकता सुनिश्चित गर्दै विद्यार्थीका परिवेशसँग मिल्ने गरी र जीवनोपयोगी सिप समावेश गरी पाठ्यक्रममा परिमार्जन गर्ने र तद्अनुसारको शिक्षक तालिमको व्यवस्था गर्ने
- स्रोत केन्द्र अथवा सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमार्फत र खुला र दूर शिक्षाका माध्यमबाट विभिन्न किसिमका विकेन्द्रीकृत अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गरी बाल बालिका, युवा, प्रौढ र ज्येष्ठ नागरिकका आवश्यकता पूरा गर्ने
- विशिष्ट लक्षित समूहका लागि आयमूलक काम र सामाजिक क्रियाकलापहरूमा साक्षरता कोर्सको एकिकरण गर्ने
- रोजगारमुखी प्राविधिक तथा व्यावसयिक शिक्षा र स्थानीय मौलिक ज्ञान र सिपको प्रवर्धन हुने गरी स्थानीय उद्यमशीलतामा जोड दिने ।

तथ्याङ्कीय झलक

साक्षरता दर, १९९५/९६-२०११/१२

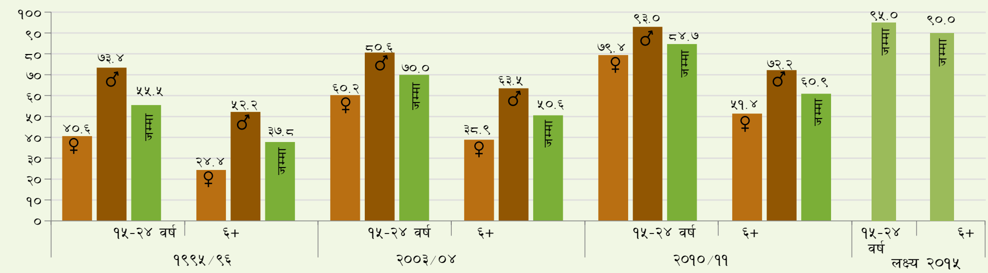

स्रोत : सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय समीक्षा प्रतिवेदन (युनेस्को, २०१५)

घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार विद्यालय बाहिर रहेका बाल बालिका

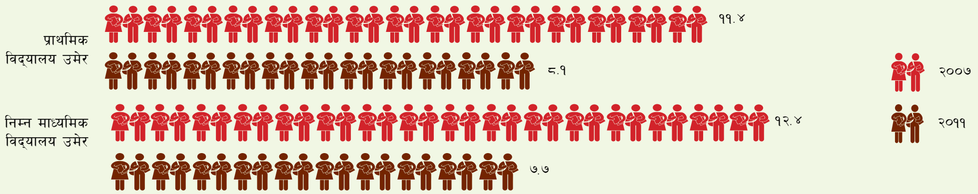

स्रोत : युनेस्को इन्स्टिच्युट अफ स्टाटिस्टिक्स

सन् २०१५ सम्ममा नेपालमा २,१५१ सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरू स्थापना भएकामा ती मध्ये ४०८ ओटालाई भूकम्पले ध्वस्त पारेको वा क्षति पुर्‍याएको छ । *स्रोत : विपद् पश्चातको आवश्यकता मूल्याङ्कन (नेपाल सरकार, सन् २०१५)*

बाँकी चुनौतीहरू

- जनसङ्ख्याको ठुलो अंश विद्यालयमा कहिल्यै पनि भर्ना भएको छैन ।
- जनसङ्ख्याको ठुलो हिस्सा सार्थक सिकाइबिना विद्यालय बिचैमा छोडेको छ ।
- ठुलो सङ्ख्यामा बेरोजगार/अर्धबेरोजगार युवाहरू छन् ।

लक्ष्य ४

सन् २०१५ सम्ममा प्रौढ साक्षरतामा अझ विशेष गरी महिला साक्षरतामा हालको तुलनामा ५० प्रतिसत सुधार गर्ने र आधारभूत र निरन्तर शिक्षामा सबै प्रौढहरूको समान पहुँच पुऱ्याउने ।

साक्षरता जुनसुकै उमेर, लिङ्ग, सामाजिक-आर्थिक अवस्था वा जातिका व्यक्तिलाई नभइ नहुने सिप हो । यद्यपि, असाक्षरता र गरिबीले एक अर्कालाई सहयोग गर्छन् । लेखपढ गर्ने क्षमता कमजोर आर्थिक अवस्था भएका र सामाजिक रूपले पिछडिएका व्यक्ति वा समूहलाई र उनीहरूमाथि आश्रितहरूलाई गरिबीको दुष्चक्रबाट बाहिर निकाल्ने महत्वपूर्ण साधन हो ।

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- निरक्षरता उन्मूलनका लागि अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रको साक्षर नेपाल अभियान २०१२-२०१५
- भावी पुस्तालाई साक्षर बनाउन औपचारिक शिक्षाको पहुँचमा विस्तार
- विशिष्ट लक्षित समूह जस्तै प्रौढ महिला अथवा विद्यालय बाहिर रहेका युवाहरूमा जोड दिँदै विभिन्न किसिमका अनौपचारिक र वैकल्पिक शिक्षाका कार्यक्रमहरूको व्यवस्था
- साक्षरता शिक्षालाई स्थानीय परिवेश र विशिष्ट आवश्यकतासँग अनुकूलन गराउने जस्तै यसलाई स्थानीय आयमूलक कार्यक्रमहरूमा समावेश गर्ने

राष्ट्रिय लक्ष्य

- सन् २०१५ सम्ममा प्रौढ साक्षरता दर ७५%

तथ्याङ्कीय झलक

प्रौढ साक्षरतादर, १९९५-२०१०/२०११

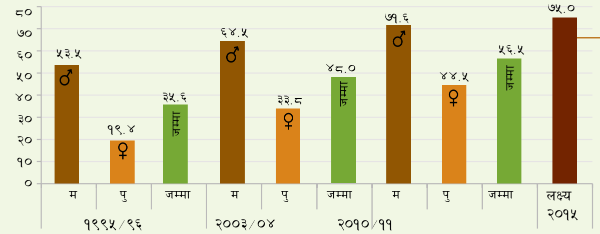

स्रोत : सबैका लागि शिक्षाको राष्ट्रिय समीक्षा प्रतिवेदन (युनेस्को, २०१५)

भौगोलिक क्षेत्र अनुसार साक्षरता दर, २०११

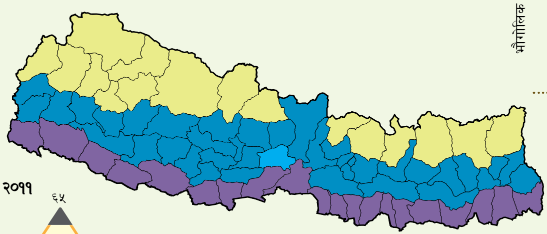

विकास क्षेत्रका आधारमा साक्षरता दर, २०११

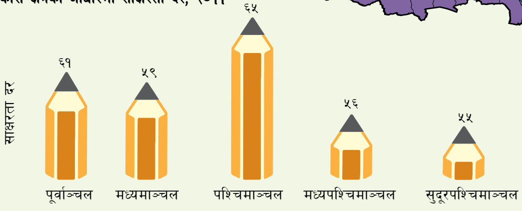

सहरी/ग्रामीण क्षेत्रको साक्षरताको स्थिति (%), २००१/२०११

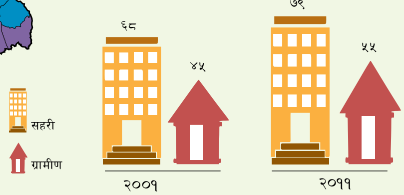

स्रोत : राष्ट्रिय जनसङ्ख्या तथा घरधुरी सर्वेक्षण (केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०१२)

बाँकी चुनौतीहरू

- लक्ष्य ४ पूरा हुन अझ धरै बाँकी छ र ठुलो लैङ्गिक असमानता कायमै छ ।
- विपन्न र ग्रामीण वा सेक्लुडेड क्षेत्रका मानिसका लागि साक्षरता सिप हासिल गर्नमा अझ पनि ठुला व्यवधानहरू छन् । यसले समाजका सीमान्तकृत समूहमा बढी जोड दिनुपर्ने तथ्य उजागर गर्छ ।

लक्ष्य ५

गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा बालिकाको पूर्ण र समान पहुँच र प्राप्तिलाई सुनिश्चित गर्दै सन् २००५ सम्ममा प्राथमिक र माध्यमिक तहबाट र सन् २०१५ सम्ममा शिक्षाका सबै तहबाट लैङ्गिक विभेद अन्त्य गर्ने ।

लैङ्गिक समानता एउटा लक्ष्य मात्र होइन, यो त विभिन्न लक्ष्यहरू हासिल गर्न नभइ नहुने एउटा साधन पनि हो। महिला र पुरुष दुवैका लागि शिक्षामा समान पहुँच र पूर्ण सहभागिताको समान अवसर दिगो विकास प्रक्रियामा कोशेढुङ्गा हुन्।

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- छात्रालाई विद्यालय जान र टिकिरहन छात्रवृत्ति र अन्य प्रोत्साहनको व्यवस्था
- लैङ्गिक रूपले संवेदनशील विद्यालय वातावरणको सिर्जना
- शैक्षिक पेसामा महिला सहभागिता अभिवृद्धि
- शिक्षक, समुदाय, अभिभावक र विद्यार्थीका लागि लैङ्गिक संवेदनासम्बन्धी कार्यक्रमहरू
- लैङ्गिक रूपले संवेदनशील पाठ्यक्रम, पाठ्य पुस्तक र शिक्षक तालिम सामग्रीहरूको निर्माण

राष्ट्रिय लक्ष्य

- प्राथमिक, आधारभूत र माध्यमिक तहको खुद भर्नादरका आधारमा लैङ्गिक समता सूचकाङ्क १.०
- महिला शिक्षकको अंश
  - प्राथमिक तहमा ३९% (प्रगति सुस्त भएकाले ४५% बाट संशोधन गरिएको)
  - आधारभूत तहमा ३५% (४१% बाट संशोधन गरिएको)
  - माध्यमिक तहमा २०% (१६% बाट संशोधन गरिएको)

तथ्याङ्कीय झलक

विद्यालय तह अनुसार छात्रा र छात्रको खुद भर्ना दर, २०१४/१५

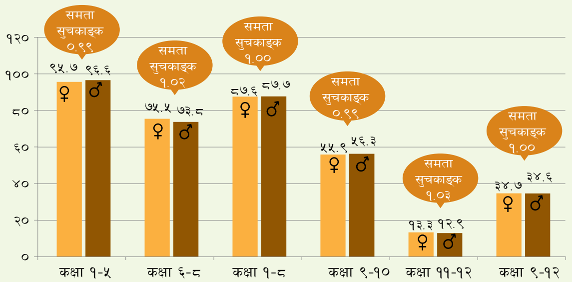

लिङ्गका आधारमा कक्षा १-१० को आन्तरिक सक्षमता, २०१४/१५

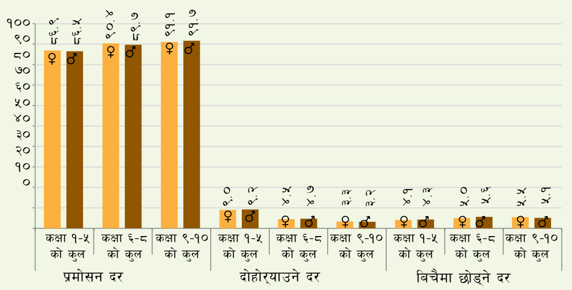

उच्च शिक्षामा भर्ना दर

१९८० :	१९% महिला	८१% पुरुष (लैङ्गिक समता सुचकाङ्क : ०.२३)
२०११ :	४५.२% महिला	५४.८% पुरुष (लैङ्गिक समता सुचकाङ्क: ०.८२)

विद्यालय तह अनुसार महिला र पुरुष शिक्षकहरू (%), २०१४/१५

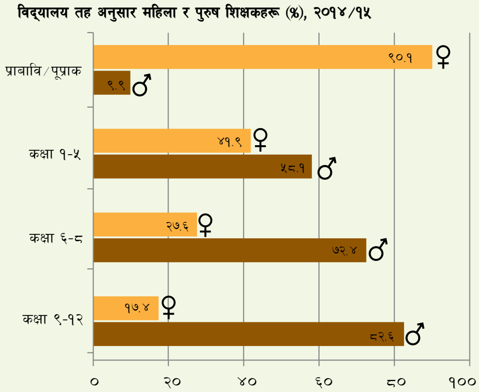

स्रोत : फ्ल्यास रिपोर्ट २०७१ (शिक्षा विभाग, सन् २०१४)

बाँकी चुनौतीहरू

- नेपाल सरकार र अन्य मुख्य सरोकारवालाले समग्र शिक्षा क्षेत्रमा खास गरी उच्च शिक्षामा लैङ्गिक असमानताको अन्त्य गर्न अझ पनि सकेका छैनन् ।
- संस्थागत (निजी) विद्यालयमा भन्दा सामुदायिक (सार्वजनिक) विद्यालयमा भर्ना भएका छात्राहरूको प्रतिसत बढी छ । यसले के देखाउँछ भने अभिभावकले अझ पनि छोरीको भन्दा छोराको शिक्षामा बढी लगानी गर्छन् ।
- विद्यालय भर्ना र उपस्थितिका दृष्टिकोणबाट हेर्दा विपन्न वर्गमा लैङ्गिक असमानता बढी छ ।

लक्ष्य ६

गुणस्तरीय शिक्षाका सम्पूर्ण पक्षहरूको सुधार गर्ने र सबैलाई शैक्षिक रूपले सफल बनाउने जसका कारण सबैले मापनयोग्य साक्षरता सिप, गणितीय सिप र आधारभूत जीवनोपयोगी सिपहरू हासिल गर्न सक्छन् ।

विभिन्न सामाजिक-आर्थिक अथवा जातीय पृष्ठभूमिबाट बढीभन्दा बढी बाल बालिका शिक्षामा प्रवेश गर्ने चरणमा गुणस्तरीय शिक्षा अति आवश्यक हुन्छ। सन्तोषजनक सिकाइ उपलब्धिका लागि सबै विद्यार्थीको आवश्यकता पूरा गर्न ध्यान दिन पनि सक्नुपर्छ ।

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- विद्यालयको समग्र पूर्वाधार र वातावरणमा सुधार
- सुदृढ, जीवनसापेक्ष र व्यावहारिक पाठ्यक्रम
- सुरुका कक्षामा उदार कक्षोन्नतीको नीति र विद्यार्थीलाई प्रोत्साहित गर्ने मूल्याङ्कन प्रणाली
- शिक्षक प्रमाणीकरण र पूर्वसेवाकालीन तथा सेवाकालीन तालिमको व्यवस्था

राष्ट्रिय लक्ष्य

- शिक्षा क्षेत्रका लागि छुट्याइने बजेटमा वृद्धि
- सम्पूर्ण शिक्षकका लागि तालिमको व्यवस्था
- कम्तीमा प्राथमिक शिक्षाका सुरुका वर्षमा बाल बालिकाका मातृभाषामा शिक्षाको व्यवस्था
- कक्षा १ को दोहोर्‍याउने दर १०% र कक्षा ५ को ८%, कक्षा ५ सम्मको टिकाउ दर ९०%, विद्यार्थी-शिक्षक अनुपात ३०:१

तथ्याङ्कीय झलक

समग्र विद्यार्थीको टिकाउ दर, २०१४/१५ ८६.८%
समग्र विद्यार्थीको दोहोर्‍याउने दर: कक्षा १ : १५.२ %
कक्षा ५ : ५.३ %

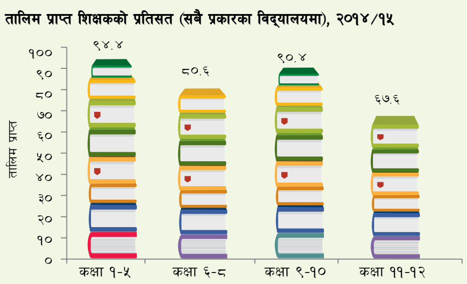

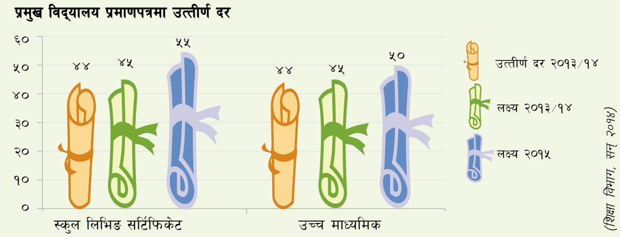

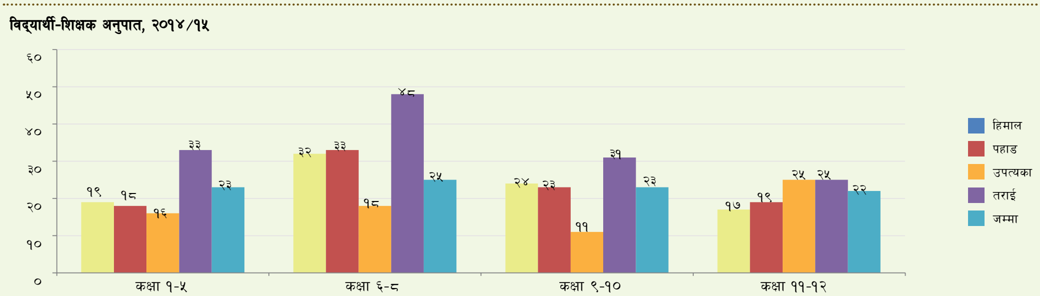

स्रोत : फ्ल्यास रिपोर्ट २०७१ (शिक्षा विभाग, सन् २०१४)

बाँकी चुनौतीहरू

- सिकाइ उपलब्धि सन्तोषजनक छैन । कक्षा दोहोर्‍याउने दर, बिचैमा छोड्ने दर साथै अर्को तहमा जाने ट्रान्जिसन दर उच्च हुनुमा यो आंशिक रूपमा जिम्मेवार छ ।
- बजेटमा सुधार भए पनि पछिल्ला दिनमा यो क्रम रोकिएको छ ।
- तालिमबाट शिक्षकले आर्जन गरेको ज्ञान कक्षा कोठासम्म पर्याप्त मात्रामा स्थानान्तरण हुन सकेको छैन ।

लक्ष्य ७

मातृभाषामार्फत गुणस्तरीय आधारभुत तथा प्राथमिक शिक्षामा आदिवासी र भाषिक अल्पसङ्ख्यकको अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।

नेपालमा १२३ भन्दा बढी भाषा बोलिन्छन् । नेपालले आफ्नो विशिष्ट बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक र बहुजातीय आवश्यकतालाई पुरा गर्न लक्ष्य ७ थपेको हो । यो लक्ष्यले विद्यार्थीलाई सिकाइ क्रियाकलापमा सहज ढङ्गबाट बढीभन्दा बढी सहभागी हुन र बढीभन्दा बढी बुझ्न प्रेरित गर्छ । जसका कारण उच्च सिकाइ उपलब्धि हासिल हुन सक्छ । यसका अतिरिक्त, विद्यालय बाहिर रहेका आदिवासी र अल्पसङ्ख्यक भाषिक समुदायका बाल बालिकालाई विद्यालयमा सहज महसुस हुने वातावरण निर्माण गरी अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न सक्ने बनाइ उनीहरूका निम्ति शैक्षिक कार्यक्रमहरू बढी आकर्षक बनाइन्छ ।

सबैका लागि शिक्षा राष्ट्रिय कार्य योजनामा भएका मुख्य रणनीतिहरू

- अधिकारमा आधारित शिक्षामा जोड र त्यसको विस्तार
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र लचिला थप शैक्षिक कार्यक्रमहरू डिजाइन गरी सिकाइका अवसर तथा सामग्रीहरूको विस्तार तथा विविधिकरण
- शिक्षा क्षेत्रमा आदिवासी र भाषिक अल्पसङ्ख्यकहरू लाभान्वित हुने गरी उपलब्ध स्रोत, क्षमता र विज्ञताको विस्तार गर्न स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका गैर सरकारी संस्थासँग साझेदारी निर्माण

प्रगति

- बहुभाषिक शिक्षाका फाइदा र चुनौतीका बारेमा अध्ययनहरू भएका छन्
- विद्यार्थीका लागि विभिन्न भाषामा पाठ्य पुस्तक, पाठ्य सामग्री र साक्षरतासम्बन्धी सामग्रीका साथै शिक्षकका लागि तालिम सामग्री र सेवाकालीन तालिमको विकास गरिएको छ ।
- मातृभाषामा आधारित औपचारिक तथा अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा र साक्षरता कार्यक्रमहरू सुरु भएका छन् । सरकारी र गैर सरकारी स्तरबाट यिनलाई सहायता र कार्यान्वयन भएको छ ।

बाँकी चुनौतीहरू

- नेपालमा बोलिने धेरै भाषाहरू लेख्य परम्परामा नभएर कथ्य परम्परामा आधारित छन् । जसले गर्दा सार्थक सिकाइ सामग्रीको विकास चुनौतीपूर्ण छ ।
- "एक देश, एक संस्कृति र एक भाषा" नीतिलाई छोडिसके तापनि सरकार र नेपालका जातीय र भाषिक अल्पसङ्ख्यकका प्रतिनिधिहरूका बिच सहकार्यलाई घनिभूत बनाउन धेरै बाँकी छ ।
- माथि उल्लेख गरिएका उपलब्धिहरू सुरुको चरणमा मात्रै छन् । नेपालको शिक्षा प्रणालीमा आदिवासी जनजाति र भाषिक अल्पसङ्ख्यकको समावेशितालाई पूर्ण र सार्थक बनाउन सम्बन्धित कार्यक्रमहरूलाई अझ सबल र विकसित बनाउनु जरुरी छ ।

शिक्षा २०३० को सिंहावलोकन

विश्वमा अहिले पनि ५७ मिलियन बाल बालिका र ६९ मिलियन किशोर किशोरीहरू आधारभूत शिक्षाको पहुँचबाट टाढा छन् । ७७४ मिलियन प्रौढहरू निरक्षर छन् । जसमा दुई तिहाइ महिला छन् । सबैभन्दा जोखिममा रहेका समुदायको शिक्षामा पहुँच र सिकाइ उपलब्धिमा भएको पिछडापन कायमै छ । यिनै चुनौतीका आधारमा सन् २०३० सम्मका लागि विश्वव्यापी शिक्षाको एउटा मार्गचित्र तयार पारिएको छ । सन् २०१५ को सेप्टेम्बरमा सन् २०१५ पछिका विकासका एजेण्डासम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय सम्मेलनमा दिगो विकासका लागि शिक्षाका अन्य १६ ओटा लक्ष्यहरू सहित चौथो लक्ष्य पनि अवलम्बन गरियो । दिगो विकासका लागि शिक्षाको उक्त चौथो लक्ष्य हो : **"समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्ने र सबैका निम्ति जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरू प्रवर्धन गर्ने ।"**

उक्त लक्ष्य र यसका परिसूचकहरू सन् २०१४ को मस्कट सम्झौताबाट तय गरिएको थियो र इन्चोन घोषणापत्र सन् २०१५ मा तिनको महत्त्वमाथि पुनःप्रकाश पारिएको थियो । विश्व शिक्षा समुदायले यी दुई मूल दस्तावेजमा शिक्षालाई मानव अधिकारका रूपमा बुझ्नुपर्नेमा जोड दिएका छन् । सो अधिकारमूखी दृष्टिकोणले समता र समावेशितामा जोड दिन्छ र सबभन्दा सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समूहको समावेशितामा मूख्य चासो राख्छ । शान्ति, लैङ्गिक समानता, सम्मानित कामको अवसर र न्यायको प्रवर्धन गरी गरिबीका बिरुद्ध लड्ने क्षमता विकास गर्न र समग्रमा दिगो विकास हासिल गर्न शिक्षालाई बृहत् अन्तर्राष्ट्रिय विकास ढाँचाको आधारभूत र अभिन्न अङ्गका रूपमा लिनुपर्छ ।

नेपालले शिक्षाको पहुँचमा उल्लेख्य प्रगति गरेको छ । साथै शिक्षामा लैङ्गिक असमानता पनि उल्लेख्य रूपमा हटाएको छ । अब शिक्षा २०३० ले नेपालले सुविधाबाट सबैभन्दा बढी वञ्चित भएका समूह जस्तै महिला, दलित, जातीय र भाषिक अल्पङ्ख्यक अनी अपाङ्गता भएका र ग्रामीण क्षेत्रमा बसोवास गर्नेहरूलाई लक्षित गर्नुपर्छ । यी समूह र व्यक्तिहरूलाई मर्यादित जीवनयापन र आत्मनिर्णयका लागि सार्थक सिपहरूको आर्जनको अति खाँचो हुन्छ । तथापि, उनीहरूसम्म पुग्न र उनीहरूलाई शैक्षिक कार्यक्रममा ल्याउन असाध्यै कठीन छ ।

सन् २०१५ को अप्रिल र मेमा गएको विनाशकारी महाभूकम्पले जनजीवन साथै पूर्वाधार र विद्यालय भवनहरू ध्वस्त बनायो । धेरै विद्यार्थीहरू अहिलेसम्म पनि उक्त विनाशकारी भूकम्पको मनोवैज्ञानिक असर र यसले पारेको आर्थिक कठीनाइको पीडा भोगिरहेका छन् । यसले विद्यालयमा उनीहरूको उपस्थिति र दक्षतामा गम्भीर नकारात्मक प्रभाव पारेको छ । नेपालले विपद्का दीर्घकालीन असर र अन्य चुनौतीहरूको अब कसरी सामना गर्छ हेर्न बाँकी नै छ ।

तस्वीरः प्रेम बहादुर बोहरा

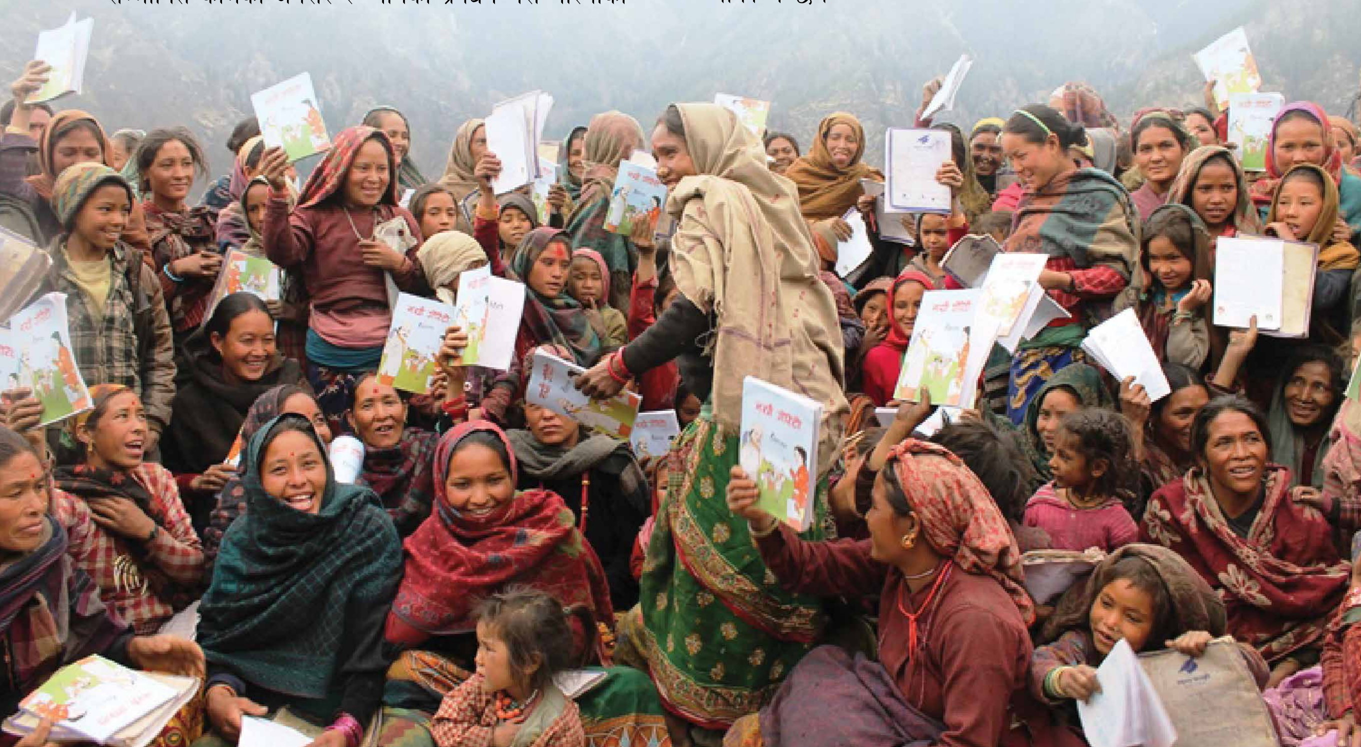

दिगो विकासको लक्ष्य ४ का परिसूचकहरू

सन् २०३० सम्ममा सबै बाल बालिकाले निःशुल्क समतामूलक र गुणस्तरीय प्राथमिक र माध्यमिक शिक्षा पूरा गरी सान्दर्भिक र प्रभावकारी सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल गरेको सुनिश्चित गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा सबै बाल बालिकालाई प्राथमिक शिक्षाका लागि तयार पार्ने गुणस्तरीय बाल विकास, हेरचाह र पूर्व प्राथमिक शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा सबै महिला र पुरुषलाई सुलभ र गुणस्तरीय प्राविधिक, व्यावसायिक तथा उच्च शिक्षा (विश्व विद्यालय लगायत) मा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा रोजगार, सम्मानित काम र उद्यमशीलताका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिप लगायत सम्बन्धित सिपहरू आर्जन गरेका युवा तथा प्रौढहरूको सङ्ख्यामा उल्लेख्य वृद्धि गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा शिक्षामा लैङ्गिक असमानता उन्मुलन गर्ने र अपाङ्गता भएका व्यक्ति, आदिवासी र जोखिममा रहेका बाल बालिका लगायत जोखिममा रहेका सबैलाई सबै तहको शिक्षा र व्यावसायिक तालिमको समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा सबै युवा र ठुलो अनुपातमा महिला र पुरुष दुवै प्रौढहरूले साक्षरता र गणितीय सिप हासिल गरेको सुनिश्चित गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा सबै सिकारुले दिगो विकासका लागि शिक्षा र दिगो जीवनशैली मार्फत मानव अधिकार, लैङ्गिक समानता, शान्ति तथा अहिंसाको संस्कृतिको प्रवर्धन, विश्वव्यापी नागरिकता र सांस्कृतिक विविधता तथा दिगो विकासमा संस्कृतिको योगदानको प्रशंसा लगायत दिगो विकासको प्रवर्धनका लागि आवश्यक ज्ञान र सिपको आर्जन गरेको सुनिश्चित गर्ने ।

बाल बालिका र अपाङ्गता भएका लगायत सबैलाई सुरक्षित, अहिंसात्मक, समावेशी र प्रभावकारी साथै लैङ्गिक रूपले संवेदनशील सिकाइ वातावरण उपलब्ध गराउने शैक्षिक सुविधाहरूको निर्माण र स्तरोन्नती गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा विकासशील देशहरू खास गरी अति कम विकसित देश, स्माल आइल्याण्ड डिभेलपिङ स्टेट्स र अफ्रिकी देशहरूका लागि विकसित देश र अन्य विकासशील देशहरूमा व्यावसायिक तालिम र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, प्राविधिक इन्जिनियरिङ र विज्ञानसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू लगायतका उच्च शिक्षामा भर्नाका लागि विश्वव्यापी रूपमा छात्रवृतिको उल्लेख्य विस्तार गर्ने ।

सन् २०३० सम्ममा विकासशील राष्ट्रहरू खास गरी अतिकम विकसित र स्मल आइल्याण्ड डिभेलपिङ स्टेट्समा अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगमार्फत शिक्षकलाई तालिम उपलब्ध गराइ उल्लेख्य मात्रामा योग्य शिक्षकहरू पूर्ति गर्ने ।